

HENRI MATHIAS BERTHELOT

CORNEL POPESCU*

Apărarea ultimului teritoriu unde mai pulsa încă ființa statului român era, după campania din 1916, obiectivul principal al autorităților militare românești. Printr-un uriaș efort s-a refăcut o forță militară ce grupa 460.000 de soldați și ofițeri. A contribuit la aceasta și înzestrarea cu armament modern cumpărat din străinătate (280.000 de puști, 7.200 de puști-mitralieră, 3.400 de mitraliere 500.000 de căști, 800.000 de măști de gaze, 300 de avioane, 25 de baloane, grenade și telefoane de campanie)¹. Maurice Despres (atașat militar) cerea în august 1916 trimiterea unei Misiuni Militare Franceze în România pentru a ajuta la organizarea armatei române. Această misiune a fost condusă de Henri Mathias Berthelot (1861-1931), secondat de coloneii Petin și Laffont.

Șeful misiunii și experții militari care-l însoțeau (277 ofițeri dintre care 12 locotenent-colonei, 37 de piloți și observatori, 88 de medici, farmaciști și doctori veterinari, 4 ofițeri de marină, 8 ofițeri de intendanță și un număr egal de grade inferioare, mecanici și profesioniști civili ce completau misiunea)² au sosit în România pe 15 octombrie 1916 într-un context strategic nefavorabil pentru armata română ce suferise insuccese pe fronturile din Dobrogea și din Carpații Orientali și Meridionali și aveau rolul de a ajuta armata română în acest moment de criză datorat precarei sale pregătiri de luptă, dar și datorită nerespectării de către forțele aliate a promisiunilor făcute (aprovizionarea prin porturile ruse cu muniții și armament în cantitate de 300 de tone zilnic, în ziua decretării mobilizării generale un tren cu muniții trebuia să se afle la granița României, armata rusă trebuia să desfășoare mari operații în Galiția și Bucovina și să participe la apărarea Dobrogei contra unui eventual atac din Bulgaria, iar trupele interaliate de la Salonic, conduse de generalul Sarrail trebuiau să declanșeze o ofensivă pentru a crea o diversiune și să mențină forțele din Bulgaria spre această regiune)³.

Prezența Misiunii Militare Franceze atesta interesul pe care Alianții îl manifestau față de frontul românesc, reconsiderarea locului și rolului României în planurile strategice ale Antantei. Generalul Berthelot a fost trimis de generalul Joffre pentru a servi interesele franceze și ale Antantei și aducea experiența Statului-Major

---

* Muzeul Județean Argeș, Pitești.

¹ Constantin Kirițescu, *Istoria războiului pentru întregirea neamului*, Editura Meridiane, 1975, p. 200.

² *Ibidem*, p. 210.

³ Gheorghe Nicolescu, *Relații româno-franceze în anii Primului Război Mondial (Misiunea H. M. Berthelot în România)*, Editura Universității din Pitești, Pitești, 2005 p. 70.

Francez după doi ani de război, totodată făcea legătura între Paris și București, între România și Aliați și între comandamentul român și comandamentul rus. La plecare, generalul Joffre i-a spus: „Votre mission lâ-bas sera ce que vous la saurez faire. La Russie ne vous verra pas venir d'un bien bon oeil. Quand aux Roumains, le rôle de conseiller est toujours bien délicat, il faut avant tout gagner leur confiance et leurs coeurs”. Henri Mathias Bethelot la momentul aflării faptului că va conduce Misiunea Militară Franceză în România avea 55 de ani, gradul de general de divizie și luptase în războiul pe care îl purta Franța din 1914.

El s-a născut la 7 decembrie 1861, în localitatea Fleurs din regiunea Loire. Tatăl său, căpitan de jandarmi l-a influențat în opțiunea sa vizând cariera militară. Pe data de 25 octombrie 1881 devenea elevul Școlii Militare de la Saint-Cyr⁴, va absolvi cursurile acestei școli în anul 1883, terminând al patrulea din 342 de elevi ai Promoției Egipt, cu gradul de sublocotenent de infanterie. Cariera militară și-a început-o în colonii, activând în Regimentul I Zuavi din Algeria și apoi în Indochina.

Aici s-a remarcat pentru înăbușirea revoltei de la Than Mai⁵, pentru acest fapt fiind decorat cu Ordinul Imperial al Dragonului. În anul 1887 s-a întors în Franța și va fi încadrat în Regimentul 96 Infanterie din Gan, iar între 1888 și 1890 a urmat cursurile Școlii Superioare de Război din Paris⁶, el intrând al 16-lea și va termina al 8-lea din 81 de cursanți. Între 1892 și 1893 va fi detașat la Graz și Viena pentru a-și perfectă cunoștințele de limba germană, iar din 1893 va fi detașat Statului-Major Francez. În anul 1903, la data de 18 octombrie va fi avansat la gradul de maior și va fi numit comandantul Batalionului 20 Vânători Pedestri din Baccarat. Din anul 1906 a ocupat postul de secretar de Stat-Major, iar în 1910 a fost avansat la gradul de colonel, pentru ca în 1913 să fie avansat la gradul de general de brigadă și 1915 general de divizie. După declanșarea Primului Război Mondial, a fost inclus în Marele Cartier General al generalului Joffre și va fi astfel implicat în bătăliile de la Marna (1 septembrie 1914), Soissons (12/14 ianuarie 1915), Champagne (1915) și Verdun (12 martie - 10 iunie 1916)⁷. Între 15 octombrie 1916 și 9 martie 1918 va conduce Misiunea Militară Franceză din România, iar între noiembrie 1918 - mai 1919 a apărat cauza românească în vestul Transilvaniei în cadrul celei de a doua misiuni în România, contribuind la eliberarea țării noastre și coordonând acțiunile Antantei din sudul Rusiei contra bolșevicilor. În octombrie 1919 a fost numit guvernator al orașului Metz și comandant suprem al Lorenei. Din 1922 a fost numit guvernatorul orașului Strasbourg, iar în 1926 s-a pensionat⁸. Berthelot a rămas un prieten fidel al României, devenită România Mare în 1918 și la a cărui desăvârșire a contribuit și el.

În ianuarie 1918 generalul Gurko, unul dintre comandanții armatei ruse care au desfășurat operații în țara noastră l-a numit: „Plus Roumains que les Roumains eux-mêmes”⁹, în cadrul unei Conferința interaliate, asta datorită susținerii intereselor

⁴***, *General Henri Berthelot, jurnal și corespondență 1916-1919*, Editura Cronica, Fundația Soroș, Iași, 1997, p. 34.

⁵ *Ibidem*, p. 36.

⁶ *Ibidem*, p. 43.

⁷ Maria Georgescu, *Generalul Henri-Mathias Berthelot. Corespondență inedită (1919-1920)*, „Argesis”, Studii și Comunicări, Seria Istorie, 2005, p. 583-590.

⁸ *Idem, Radu R. Rosetti. Memorii*, Editura Politică, București, 2005, p. 163.

⁹***, *General Henri Berthelot...*, p. 94.

României și ale românilor care îl numeau după victoriile din vara anului 1917, „taica Bertălău“. Berthelot i-a răspuns lui Gurko: „Nu eu sunt francez, dar în această chestiune interesele țării mele sunt aceleași cu ale românilor, eu mă întreb la fel, dacă nu sunt mai rus decât dumneavoastră, căci interesele Aliaților, deci și ale Rusiei, sunt aceleași cu ale României¹⁰.

„Taica Bertălău“ era omul care întrunea în persoana sa toate calitățile spiritualității franceze: înflăcărat în sentimente, metodic în acțiune, a fost neprețuitul prieten al soldaților români atât în zilele rele cât și în zilele bune. Generalul Radu R. Rosetti îl descria în amintirile sale pe generalul Berthelot astfel: „Ca fizic o namilă de om atât de înalt încât nu se băga de seamă cât de gros era și atât de gros încât înălțimea sa părea mai mică decât era în realitate. În proporție cu talia sa era și pofta sa de mâncare [...], un cap mare, rotund, cu ochi albaștri și un mic barbișon completau înfățișarea sa [...], avea o memorie fenomenală și o judecată rece, muncitor meticulos și cerea precizie în toate. Nu se lăsa niciodată deznădăjduit, ne-a fost mereu leal fără a înceta de a avea în inimă cauza țării sale, dar cine l-ar putea învinui din această pricină“. Statul francez l-a investit pentru meritele sale cu gradul de Mare Ofițer al Legiunii de Onoare, dar și România (pe care el o considera a doua sa patrie) l-a declarat cetățean de onoare, iar Parlamentul i-a oferit un lot de împământare și o casă în comuna Fărcădin (din Banat, devenită comuna General Berthelot), la inițiativa lui Nicolae Iorga în 1922¹¹. Armata Română i-a oferit o sabie de onoare, iar Academia Română la 5 iunie 1926 l-a declarat membru de onoare.

Contele de Saint-Aulaire, ministrul Franței în România spunea că regele Ferdinand îl numea „Berthelot al nostru, prin calitatea sa de cetățean român și prin prietenia pentru țara noastră“.

Sosirea generalului la comandamentul armatei române de la Periș a fost considerată ca o salvare de Regele Ferdinand și Regina Maria, de militarii români - cu excepția generalului Alexandrii Averescu - care era nemulțumit de puterea și amestecul francezilor în treburile armatei române și care spunea în 1917 „Îl cred pe Berthelot foarte răspunzător de dezastrele de la Jiu și de pe Argeș, unde armata română a fost înfrântă, ceea ce s-ar fi putut evita“¹². Și oamenii politici l-au primit bine, dar mai ales soldații și populația. În plus Ion I. C. Brătianu, primul ministru, vedea Misiunea Militară Franceză ca pe o contrapondere la influența rusă pe care contextul o impunea tot mai mult în această zonă. Ionel Brătianu i-a declarat generalului francez la sosire că: „Salut în dumneavoastră, dacă binevoiiți pe șeful Statului-Major General al armatelor Române“¹³. Berthelot a fost surprins neplăcut de situația armatei române, el exprimându-se „românii sunt admirabil de dezorganizați“¹⁴, dar a susținut cauza românilor și i-a ajutat la reorganizarea armatei române. A sfătuit Statul-Major Român pentru punerea la punct a bătăliei pentru București (noiembrie-decembrie 1916), a contribuit în primăvara anului 1917 la reorganizarea armatei române retrasă în

¹⁰ *Ibidem*, p. 152.

¹¹ Gheorghe Nicolescu, *op. cit.*, 2005 p. 73.

¹² Maria Georgescu, *Generalul Henri-Mathias Berthelot...*, *Ed. cit.* p. 583-590.

¹³ *** *General Henri Berthelot...*, p. 47.

¹⁴ *Ibidem*, p. 48.

Moldova și la elaborarea planurilor și a strategiei contra armatelor Puterilor Centrale pentru bătăliile de la Porțile Moldovei, la care au participat și militarii francezi.

În urma discuțiilor dintre Castelnau și Gurko, ultimul a recomandat ca după încheierea reorganizării armatei române, Berthelot și o parte din oamenii săi să se întoarcă în Franța. Berthelot îl propunea astfel ca succesor pe colonelul Joseph Vouillemin. Dar Berthelot a rămas în continuare și a ajutat România. El a informat pe ministrul de război francez despre realitățile românești și sublinia că Regele, Ionel Brătianu și Constantin Prezan erau la sfârșitul lui 1917 potrivnici încheierii păcii separate. În contextul încheierii acestei păci, Marghiloman considera că orice tratative cu Ottokar Czernin și Kühlmann erau condiționate de plecarea Misiunii Militare Franceze, pretenție expusă și de Mackensen¹⁵. Astfel, la 16 februarie 1918 Berthelot solicita retragerea Misiunii Militare Franceze din România și propunea ca generalul Niessel să negocieze trecerea prin Rusia. Pe 9 martie 1918 o delegație condusă de Nicolae Iorga s-a întâlnit cu generalul. Delavrancea i-a prezentat adresa Parlamentului, dându-i Biblia de la 1688 și s-au încheiat pregătirile pentru plecare. În toamna lui 1918 în calitate de comandant al Armatei de Dunăre a lacul joncțiunea cu Armata Română care a reintrat în război în noaptea de 9-10 noiembrie 1918 alături de aliați. Dar apărând interesele Franței (cum era și normal) va susține în 1918 ideea „Triunghiului morții” (Iași-Vaslui-Huși)¹⁶, adică rezistența armată română în acest sector și retragerea administrației românești în Ucraina. Acest lucru ar fi nimicit armata română și deși privea România ca pe o posibilă colonie franceză, Berthelot a avut merite deosebite pentru salvarea României, a contribuit activ la realizarea României Mari.

Așadar, primit cu o încredere de netăgăduit, el a confirmat aceste speranțe și de aceea a fost iubit de români. La 7 mai 1918 generalul scria: „Mulțumindu-vă pentru binevoitoarea dumneavoastră atenție, vă asigur că voi purta totdeauna un deosebit interes cauzei române, care-mi este așa da simpatică, nu părăsesc România Mare decât lăsând aici o parte din inima mea”.

Se va reîntoarce în România Mare cu mai multe ocazii: încoronarea regelui Ferdinand și a Reginei Maria ca monarhi ai României Mari, 1925, 1927. A murit la 28 ianuarie 1931, la Paris, a fost condus pe ultimul drum de mareșalii Petain, Lyautey și Franehet d'Esperey, generalii Gamelin, Weygand, Maginot și de o delegație de români. Nicolae Iorga afirma: „Generalul Berthelot a fost nu numai un general ci și un prieten sincer al românilor, care a trăit alături de ei zilele ce au decis soarta neamului lor”¹⁷. Dispariția acestei personalități a provocat o grea suferință românilor, probabil mai sinceră și mai profundă decât a parizienilor. Pentru cinstirea memoriei generalului, Camera Deputaților de la București a transformat dezbaterile din 3 februarie 1931 într-o „ședință solemnă pentru comemorarea generalului Berthelot”, I. G. Duca afirma: „șeful Misiunii Militare Franceze a luat repede înfățișarea unui adevărat simbol, simbolul fraternității franco-române”.

¹⁵ *Ibidem*.

¹⁶ Gheorghe Nicolescu, *op. cit.*, Editura Universității din Pitești, Pitești, 2005 p. 75.

¹⁷ *Ibidem*.

Va rămâne suvenirul ce nu se va șterge niciodată din inima noastră și care în persoana generalului Berthelot vedem contribuția pe care a adus-o Franța la renașterea și încrederea noastră în victorie.

Anexe

MISIUNEA MILITARĂ FRANCEZĂ ÎN ROMÂNIA
Marele Cartier General
17/30 octombrie 1916

Generalul Berthelot, șeful Misiunii Militare Franceze în România, către domnul general comandant al Marelui Cartier General

RAPORTUL nr. 1¹⁸

Am onoarea de a vă trimite mai jos:

1. Un rezumat al operațiunilor desfășurate din 7/20 până în 15/28 octombrie
2. O hartă la scara 1/750 000 a repartizării diviziilor române și ruse care operează pe frontul românesc
3. O altă hartă, la aceeași scară, indicând localizarea forțelor inamice identificate până acum
4. Un studiu realizat sub conducerea noastră, prin grija Biroului 2 român, care reliefează modul în care Statul Major German a constituit din unități dispartate o armată pe acest nou teatru de operațiuni românesc

-----
În prima jumătate a lui octombrie, retragerea forțelor românești în Transilvania, după succesul de la început, a provocat tulburare în sufletul tuturor.

Telegramele primite în timpul călătoriei m-au determinat să-mi grăbesc sosirea în România, care a avut loc la 15 octombrie.

Prezentându-mă imediat la Președintele Consiliului, apoi la Rege, am avut impresia foarte clară a unui haos moral.

Telegramele venite dimineața de pe front semnalau retragerea pe toată linia. Nu puteam, la început, să fac altceva decât să dau sfaturile obișnuite: era nevoie de tenacitate, fermitate, sânge rece, etc.

Șapte dintre ofițerii mei au fost trimiși imediat (la 16 octombrie) în regiunea Câmpulung, unde retragerea era destul de neliniștitoare; în zilele următoare, ceilalți au plecat către punctele ce păreau a fi în cel mai mare pericol.

Am folosit prima săptămână pentru a mă concentra asupra informațiilor despre armate trimise de către ofițerii mei de pe front și pentru a-mi determina Statul Major să redacteze bilanțul referitor la situația militară și la resursele în oameni și arme.

Înainte de a înființa școlile, o chestiune de mai mare urgență era menținerea la posturile lor a unităților slăbite, precum și implantarea în conștiința tuturor – state-majore și șefi – a ideii de rezistență cu orice preț.

¹⁸ Service Historique de l' Armée de Terre Franța, 17N carton 540, Raportul nr. 1 al generalului Berthelot către Marele Cartier General francez, 17/30 [octombrie] 1916.

Având în vedere aceste priorități, i-am propus Regelui, care a aprobat-o prin decizia din data de 20, următoarea repartizare a ofițerilor Misiunii:

a) Pe lângă fiecare armată, un grup de trei ofițeri (1 artilerist, 1 infanterist, 1 mitralior);

b) La Marele Cartier General, un ofițer la fiecare birou ; un ofițer pentru Partea Sedentară, la București;

c) Numirea colonelului Vouillemin în funcția de Inspector al artileriei de câmp și a colonelului Stéghens, pentru artileria grea

O dată pe săptămână, un ofițer de la fiecare armată va trebui să vină să-și prezinte raportul direct Regelui și serviciilor competente.

Studiile întocmite la statele-majore de pe front, la Marele Cartier General și la serviciile de la Partea Sedentară reflectă o lipsă de organizare care reprezintă pericolul fundamental la ora actuală.

Într-adevăr, depozitele se află în imposibilitatea de a trimite oameni pe front, deoarece:

- afluența de soldați instruiți este insuficientă
- numărul armelor disponibile este inferior celui al oamenilor instruiți
- cantitatea de efecte de îmbrăcăminte și de echipament este limitată și mult inferioară rezervelor de trupe care urmează a se constitui ulterior.

Această sărăcie din depozite împiedică aprovizionarea unităților de pe front. Ca urmare, nu este necesară menținerea în linia întâi a unui număr exagerat de divizii, deoarece din aceasta decurge imposibilitatea constituirii de rezerve.

Absența marilor unități de rezervă este caracteristică etapei actuale; la 20 octombrie, ca urmare a slăbiciunii structurilor de comandă, extinsă până la nivelul comandanților de armată, nici o mare unitate nu mai era disponibilă. M-am străduit să remediez această situație, dar rezultatele nu se observă încă. De altfel, pentru moment, ele se vor mărgini la dislocarea unei divizii de la Armata de Nord și regruparea acesteia în zona Bucureștilor, împreună cu Divizia 14; Armata a 9-a rusă este pregătită să execute înlocuirea în regiunea din vecinătatea Armatei de Nord.

Divizia 14, constituită din 24 de batalioane, va putea fi împărțită în două subunități. Vom avea, astfel, în zona Bucureștilor, o grupare de dimensiunea a trei divizii.

Pe de altă parte, am ordonat regruparea artileriei grele în regiunea Galați-Brăila, sub conducerea colonelului Stéghens, acțiune care va determina, peste câteva zile, disponibilizarea a aproximativ 70 de guri de foc de calibrul mare.

Măsuri analoge sunt luate și pentru a grupa, în zona Bucureștilor, o divizie și jumătate de cavalerie.

Considerații asupra situației militare actuale

Harta repartizării forțelor inamice ne îngăduie să constatăm că în fața Armatei de Nord și a Armatei a 9-a ruse, care se află în prelungirea flancului său drept, forțele inamice sunt aproape exclusiv austro-ungare și relativ slăbite.

Pe acest front, Armata de Nord, bine comandată, de altfel, de generalul Prezan, menține cu succes o atitudine ofensivă și înaintează.

Dimpotrivă, pe frontul Armatei de Centru (Armata a 2-a, comandată de generalul Averescu) s-a constituit treptat, de vreo zece zile, o grupare de 6 divizii germane; la vest, pe Valea Oltului, a apărut a 7-a divizie (Divizia 11 bavareză). Deci, pericolul este pe frontul generalului Averescu.

Atacul german, constrâns să se fragmenteze de-a lungul văilor, a ajuns deja să se desfășoare pe deplin? Sunt nemții capabili să-și intensifice atacul pe viitor? Acestea sunt întrebări la care nu pot răspunde.

Dacă presiunea va crește, Marele Cartier General român nu-l va putea ajuta pe generalul Averescu decât cu rezervele menționate mai sus, care, de altfel, sunt de-abia în curs de constituire, și aceasta presupunând că ele nu vor fi cerute în altă parte, în zona Dunării. Deci, situația va depinde exclusiv de forța de rezistență a trupelor generalului Averescu, căruia îi va fi greu să-și aprovizioneze efectivele, din motivele arătate mai sus.

Începând din momentul în care Armata a 9-a și Armata de Nord vor fi pregătite să treacă la ofensivă și să coboare în partea superioară a Văii Oltului, pericolul va fi depășit pentru generalul Averescu; adversarul, angajat în depresiunile românești, va fi obligat să reziste acestui atac și să-și oprească ofensiva.

Trebuie să așteptăm cel puțin vreo 12 zile înainte de intrarea pe front a acestor armate.

O directivă a Marelui Cartier General a expus de curând generalilor de armată situația și le-a dat instrucțiuni în legătură cu sarcinile ce le revin.

Evenimentele jalnice din Dobrogea agravează situația. Nu pot să-mi dau seama ce motive greu de înțeles au determinat o armată care avusese trei săptămâni de răgaz pentru a se instala pe poziții, să se prăbușească la prima lovitură de tun a artileriei grele, să treacă peste liniile organizate dinainte fără a le apăra, să evacueze Constanța, linia Cernavodă, capul de pod Hârșova, etc.

Acuzațiile și căutarea vinovaților sunt acum inutile. Fapt este că, la ora actuală, diviziile 61 și 115 ruse și 4 divizii române sunt, practic, inexistente, mai puțin ca urmare a pierderilor, cât a dispariției oricărei legături tactice.

În fapt, legătura este ruptă între urmăriți și urmăritori. Mi-e teamă că, dacă dușmanul, după ce se va fi regrupat, va ataca imediat trupele amintite mai sus, care au fost întărite până acum numai cu Divizia 3 Siberiană și cu cea mai mare parte a Corpului 4 Siberian, rezistența pe care o va întâmpina va fi mediocră. Capul nostru de pod în Dobrogea va fi distrus.

Dar generalul Zaharov a preluat comanda astăzi; peste 3 zile, ultimele elemente ale Corpului 4 Siberian și Corpului 4 Linie vor fi ajuns în totalitate. Sper că în acel moment, datorită acestui comandant energic, vom rezista cel puțin pe linia ocupată, așteptând reluarea ofensivei.

Victoria forțelor germano-bulgare și turcești a determinat îndepărtarea pericolului care le amenința flancul drept; ea îi permite generalului Mackensen să încerce trecerea Dunării. De câte forte forțe dispune pentru această operațiune; este în măsură s-o încerce din nou?

Absența momentană a rezervelor ne obligă, și acolo, să acceptăm provizoriu inițiativa inamicului.

Concluzii: Traversăm o perioadă critică de vreo 12 zile, în timpul căroră, rezervele noastre fiind în curs de constituire și depozitele încă neconstituite, armata lui Falkenheim și armata lui Mackensen își pot executa ofensiva, separat sau împreună.

După aceea, intervenția combinată a armatelor a 9-a și de Nord va face imposibilă o ofensivă puternică împotriva armatei Averescu.

Constituirea rezervelor în regiunea Bucureștilor ne va da posibilitatea, în același timp, să rezistăm în cazul unei eventuale treceri a Dunării de către inamic, iar armata lui Zaharov va putea relua ofensiva. Deci, trebuie să rezistăm timp de 12 zile, repet asta tuturor și fiecare pare să înțeleagă.

Resurse materiale

Pentru a aproviziona efectivele este nevoie de echipament, de îmbrăcăminte, de arme portative; de asemenea, este nevoie de muniții și de tunuri.

Vă voi trimite telegrame pentru a vă informa care sunt, după părerea mea, nevoile reale ale României, ferindu-mă de orice exagerare și refuzând să înființez unități noi.

Efectele de îmbrăcăminte și de echipament trebuie mai degrabă cerute din Rusia decât din Franța; majoritatea munițiilor va fi furnizată, desigur, de Franța și de Anglia. Totuși, pentru a nu avea soldați neinstruiți din lipsă de puști, v-aș fi recunoscător dacă ați insista pe lângă guvernul și comandamentul rus să trimită înainte puștile și cartușele necesare.

În privința munițiilor de artilerie, încă nu cunosc stadiul aprovizionărilor de la armate. În cazul acestora, se face greșeala de a le mări peste măsură în detrimentul rezervelor Comandamentului. Aceste rezerve, după cum indică tabelul adus la conferință, sunt destul de precare; sunt, totuși, după părerea mea, suficiente pentru a face față diferitelor nevoi ale campaniei de iarnă. Condiția este impunerea unei economii severe în ceea ce privește distribuția munițiilor. Rămâne să se înființeze un organ de control obligatoriu.

Armata română a intrat în campanie nepregătită pentru realitățile dure ale luptei. După succesele ușoare de la început, contactul cu artileria grea și contraofensiva inamică au determinat o cădere nervoasă resimțită cu brutalitate, nu numai în armată, ci și în cercurile conducătoare, unde se face prea multă politică, precum și în rândul categoriilor bogate din rândul populației, prea legate de bunurile lor.

Panica abătută asupra țării începe să dispară, dar ar fi bine, totuși, ca guvernele Aliatilor să-și facă auzite cuvintele de dojană. Aceasta nu exclude acordarea sprijinului pe care îl impune salvarea intereselor României, care sunt, la urma urmelor, și cele ale Aliatilor :

- sprijinul rușilor, care trebuie să trimită în iarna asta pe teatrul de operațiuni românesc efective mult mai numeroase decât cele pe care le pot concentra aici Puterile Centrale.
- sprijinul Franței, care va încuviința fără regrete trimiterea cadrelor necesare pentru a susține, cu cheltuieli puține de fapt, un material uman excelent în sine, și care va aproba și munițiile și materialele cerute;
- ajutorul Angliei, în condiții analoge, în cazul materialului de război;
- în fine, sprijinul tuturor aliaților, care vor da Armatei de la Salonic posibilitatea de a câștiga o superioritate zdrobitoare asupra bulgarilor.

Ameliorarea rețelei de joncțiuni între căile de transport ruse și române se impune ca o urgență extremă, ea trebuie, în linii mari, începută imediat (șine de cale ferată trebuie cerute din Japonia și America). Este condiția necesară a operațiunilor de mare anvergură care se vor desfășura în Peninsula Balcanică. Insist foarte mult asupra acestei chestiuni.

Berthelot

HENRI MATHIAS BERTHELOT

Abstract

The defending of the last battlefield of Romania in 1916 was very hard. With one last effort, we succeeded to gather one small army with new weapons from foreign countries. We received some help from French army represented by Berthelot. He came into Romania on 15 October 1916, when Romanian army was defeated in Dobrogea and Carpathians. Berthelot was sent by Joffre to serve French interests and Antanta. When Berthelot came into Romania, he was a general and he had fought in wars since 1914. He was born on 7 December 1861 in Fleurs, in the Loire's province. He graduated military school from Saint-Cyr on 1883.

Between 1892 and 1893 he was in Graz and Viena to improve his German language. Between 15 October 1916 and 9 March 1918, he was the leader of the French Military Mission in Romania. His arrival on Periș was considered a sort of salvation by the king Ferdinand and Queen Maria, but Averescu considered that Berthelot was responsible for the defeat from Jiu and Argeș, and Averescu thought that this disaster shouldn't have happened. He had advised the Romanian Commandment regarding the plan of the battle from 1918 and helped our army to retreat in Moldova. On 10 February 1918, Berthelot wanted the French Military Mission to retreat from Romania. On 9 March 1918, Iorga met Berthelot.

He demanded us to retreat the Romanian Administration in Ukraine, but he helped a lot the Great Romania to be constructed. Berthelot returned in Romania on different occasions. He died on 28 of January 1931 in Paris. He will remain a great man to us, because he helped us to build the Great Romania and gained the victory in the greatest battles of 1917.